Karadağ Binbirkilise'nin Doğu Roma Dönemi Dini Mimarisi Yüzey Araştırması: Değle Ören Yeri Araştırmaları

Surface Survey Of The Religious Architecture Of The Eastern Roman Period At Karadağ Binbirkilise: Değle Archaeological Site Researches

İlker Mete MİMİROĞLU*
Cahit KARAKÖK**
Esra YALDIZ***
Murat GAYMAZ****

Özet

Karadağ, Karaman İli, Merkez İlçesi sınırlarında, Karaman merkezinin yaklaşık 25 km kuzeybatısında, Hotamış Gölü'nün 19 km güneydoğusunda, Karapınar'ın (Konya) 50 km güney batısında yer almaktadır. Dağın eteklerinde Madenşehir ve Değle gibi önemli iki tepe kilise, manastır, mezar, askeri ve sivil yapılar gibi farklı yapı türlerine ait eserler barındırmaktadır. 2023 yılında «Karadağ Binbirkilise'nin Doğu Roma Dönemi Dini Mimarisi Yüzey Araştırması"(Proje No. YA017003(2023)) kapsamında bölgede T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan izin doğrultusunda çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu makale, "Karadağ Binbirkilise'nin Doğu Roma Dönemi Dini Mimarisi Yüzey Araştırması" Projesi'nin 2023 yılı programı kapsamında Değle Ören Yeri'nde gerçekleştirilen çalışmaları konu almaktadır. Çalışmada Değle Ören Yeri'nde tespit edilen Doğu Roma Dönemi'ne ait taşınır ve taşınmaz kültürel eserlerin mimari teknikler kullanılarak belgelenmeye, niteliksel ve işlevsel olarak değerlendirilmeye, Anadolu Erken Hristiyanlık Sanatı ve Mimarisi içerisindeki durumlarının aydınlatılmasına çalışılmıştır. İncelemeler sırasında daha önce tespit edilen eserlerin yanı sıra kilise, şapel ve inziva hücreleri gibi yeni yapılar tespit edilmiştir. Ayrıca mimari plastik eserler ile yazıtlar da kayıt altına alınarak incelenmiştir. Bu çalışmada 2023 yılında yapılan saha incelemesine ilişkin genel bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Binbirkilise, Dini Yapılar, Doğu Roma, Karadağ, Yüzey Araştırması.*

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatları Anabilim Dalı, Konya / Türkiye. E-posta: mimiroglu@erbakan.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0007-5355

** Dr. Öğr. Üyesi., Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatları Anabilim Dalı, Konya / Türkiye. E-posta: ckarakok@erbakan.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9201-4810

*** Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı, Konya / Türkiye. E-posta: eyaldiz@erbakan.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1074-5810

**** Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Konya / Türkiye. E-posta: muratgaymaz98@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0009-0001-6376-8821

DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0444

Abstract

Karadağ is located within the borders of the Central District of Karaman Province, approximately 25 km northwest of the center of Karaman, 19 km southeast of Hotamış Lake, and 50 km southwest of Karapınar (Konya). Two important hills at the foot of the mountain, namely Madenşehir and Değle, host structures of different building types such as churches, monasteries, tombs, military and civil buildings.

In 2023, within the scope of the "Eastern Roman Period Religious Architecture Survey of Karadağ Binbirkilise" (Project No: YA017003(2023)), studies were carried out in the region with the permission received from the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey.

This article is about the work carried out at Değle Archeological Site within the scope of the 2023 program of the "Eastern Roman Period Religious Architecture Survey of Karadağ Binbirkilise" project. In the study, it was tried to document the movable and immovable cultural artifacts from the Eastern Roman Period found in the Değle Archeological Site using architectural techniques, evaluate them qualitatively and functionally, and elucidate their situation within the Anatolian Early Christian Art and Architecture.During the surveys, in addition to the previously identified works, new structures that could be churches, chapels, seclusion cells, and palace structures were identified. Additionally, architectural plastic works and inscriptions were recorded and examined. This study aims to present a general evaluation of the field work carried out in the region in 2023.

Keywords: *Binbirkilise, Religious Buildings, Eastern Roman Empire, Karadağ, Surface Survey*

1. GİRİŞ

Karaman ilinde yer alan sönmüş bir volkanik Karadağ, Hotamış bataklığı ile Karaman ve Çumra ovaları arasında bulunmakta olup üzerinde Baş dağ, Kızıldağ, Mahalaç, Maden dağı ve Çetdağı gibi tepelere sahiptir. Karadağ'ın eteğinde kuzeyde Madenşehir Ören yeri ve kuzeybatısında Değle Ören yeri olarak geçen tarihi kalıntılara sahip Binbirkilise olarak bilinen yerleşim alanları bulunmaktadır.

Konya Ovasının bir ucunda yükselen Karadağ'ın üzerinde Hitit İmparatorluğuna ait hiyerogrifler bulunan kutsal sunak alanları mevcuttur (Eyice, 1971: 1-2). Birçok medeniyetin izlerinin bulunduğu tepe, Hitit Krallığının, Asur ticaret kolonilerinin yanı sıra Pers, Roma, Doğu Roma ve Osmanlı İmparatorluğu'na ev sahipliği yapmıştır. En önemli buluntular Doğu Roma dönemine aittir. Binbirkilise Doğu Roma döneminde bölgenin en önemli dini merkezi olduğu bilinmektedir.

Bazı araştırmacılar bölgedeki yapıların inşasının 4. yüzyıl sonlarından 11. yüzyıl sonuna kadar devam ettiğini ifade etmektedir (Ramsay-Bell, 1909: 131-144). Önemli yapıların inşasının 5. ve 9. yüzyıllar arasında yapıldığı, 9. ve 11. yüzyıllarda inşa edilen yapıların ise daha sonraki dönemlerde onarımlar ya da ikinci kullanımlarla işlevlendirildiği düşünülmektedir (Eyice, 1971: 141-142). 11. yüzyıl sonrasında Anadolu'da görülen Türkleşme bölgeye de yansımıştır (Kramers, 1993: 309-310). Yerleşimin ne zaman terk edildiğine dair kesin bir veri bulunmamaktadır.

Değle Ören Yeri, Karadağ üzerinde en yoğun yapı topluluğuna sahip yerleşim alanlarından biridir. 19 yüzyıldan başlayarak birçok yerli ve yabancı araştırmacının ilgisini çekmiştir. İlk olarak Fransız Leon de Laborde (1837: 120-121), daha sonra sırasıyla W.J. Hamilton (1842), C.Texier (1862: 298-299), E. J. Davis (1879: 304-311), W.M. Ramsay (1883: 258-297), J.H. Haynes (1887), (Ousterhout, 1887: 395-404), J.W. Crowfoot (1900) (Strzygowski, 1903: 1-28) , C. Holzmann (1904: 1-12), G. Bell (1906: 18-19), W. Ramsay and G.Bell (1909:) gibi yabancı araştırmacıların yanı sıra S. Eyice (1971: sayfa), G. Huber (2016:165-210), Ahunbay (1999: 39-48; 2000: 273-278), Kurt (2011: 125-131), Karaca[5] (2023) gibi yerli araştırmacılar da bölge hakkında incelemelerde bulunmuştur.

2023 yılında 01.09.2023-13.09.2021 tarihleri arasında bu bölgede "Karadağ Binbirkilise'nin Doğu Roma Dönemi Dini Mimarisi Yüzey Araştırması" (Proje No. YA017003(2023)) isimli proje kapsamında saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasının amacı, bölge de bulunan Doğu Roma Dönemi dini mimari örneklerinin eksiksiz bir şekilde tespitinin yapılmasıdır. Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının rölövelerin alınması ile modern teknikler çerçevesinde tüm yapıların planlarının çizilmesi, taş eserlerin ve kitabelerin tespiti, kataloglaması, çizimleri ile tercümelerinin yapılması da amaçlanmıştır. Ayrıca yapıların dijital ikizlerinin oluşturulabilmesi için 3D modelleme uygulamalarından biri olan Metashape uygulaması üzerinden yapıların 3D modelleri oluşturulmuştur. Bu çalışmada 2023 yılında yapılan Değle Ören Yeri'ndeki 1. Etap saha çalışmalarına odaklanılmıştır.

2. DEĞLE ÖREN YERİ'NDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Değle Ören Yeri, Karadağ kitlesinin sınırları içerisinde yer alan Kızıldağ'ın eteğinde kuzeyde yer alan Madenşehir'in kuzeybatısında yer alan bölgedir. Değle Ören Yerinde

[5] Kemal Karaça, "Bizans mimarisinde ve Hristiyanlık inancında önemli bir merkez Değle ören yeri", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2024.

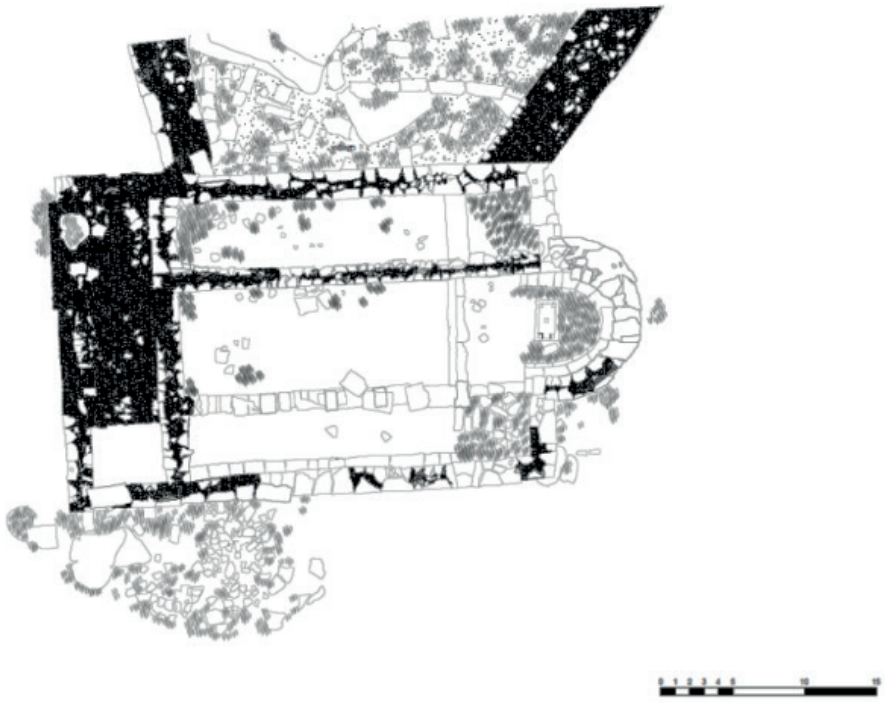
Doğu Roma Dönemi Dini Mimari Eserlerine yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda 31 No'lu, 32 No'lu, 33-36 No'lu, 35 No'lu ve 38 No'lu yapılarda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu yapıların dışında şapel, inziva hücresi, kutsal alan ve kaya oyma mekanların tespiti yapılmıştır. Çalışmalar kapsamında yapıların cors ile koordinatları alınmış ve rölöveleri alınan yapıların planları çıkarılmış, lidar taramaları yapılmış ve 3d modelleri hazırlanmıştır (Görsel 1). Ayrıca yapılara ilişkili ya da etrafta dağınık olarak bulunan taş eserler kayıt altına alınmış ve kitabe okuma çalışmaları yapılmıştır.

Görsel 1: İncelenen Yapıların Konumları (Sarı Renkte Olanlar Bilinen Yapıları, Yeşil Renkte Olanlar Yeni Tespit Edilen Yapıların Temsil Etmektedir)

31 NO'LU KİLİSE

Ören yerinin en güneyinde yer alan yapı 31 No'lu kilise olarak adlandırılmakta olup doğu batı doğrultusunda 3 nefli bazilikal plana sahiptir (Görsel 1-3). İki katlı ve üç bölümlü narteks sonrasında kuzeyde ve güneyde dört yassı payenin yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanması sonucu oluşturulan orta nef yan neflerden daha geniş tutulmuştur. Doğuda atnalı formlu tek apsis yer almaktadır. Yapının üzeri beşik tonozla örtülüdür.

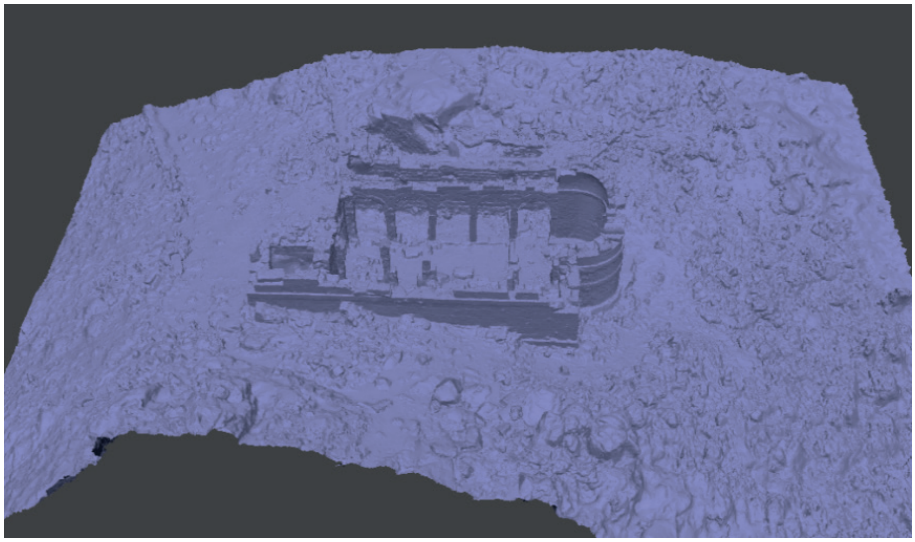

Görsel 2: 31 Nolu Kilisenin Planı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Görsel 3: 31 No'lu Kilisenin Hava Fotoğrafı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Çalışmalar kapsamında bu yapı özelinde gerçekleştirilen Drone çekimlerinden elde edilen veriler ile fotogrametri yöntemi kullanılarak yapının 3D modeli oluşturulmuştur. Arkeoloji biliminde son dönemlerde popüler hale gelen modelleme uygulamaları bu çalışmada tercih edilmiştir. Bu bağlamda 3D modelleme uygulamalarından biri olan Metashape uygulaması üzerinden ilk olarak yapının drone çekimlerinden elde edilen fotoğrafların hizalanması yapılmıştır. Drone çekimleri koordinatlı şekilde yapıldığından modelin temelini oluşturan nokta bulut sistemi oluşturulmuştur. Devamında elde edilen nokta bulutu sistemi üzerine doku çalışması yapılarak modelin ham görünümü elde edilmiştir (Görsel 4). Son olarak görüntülerden ham doku üzerine yüzlendirme yapılarak yapının 3D modeli tamamlanmıştır.

Görsel 4: 31 No'lu Kilisenin 3D Modeli (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

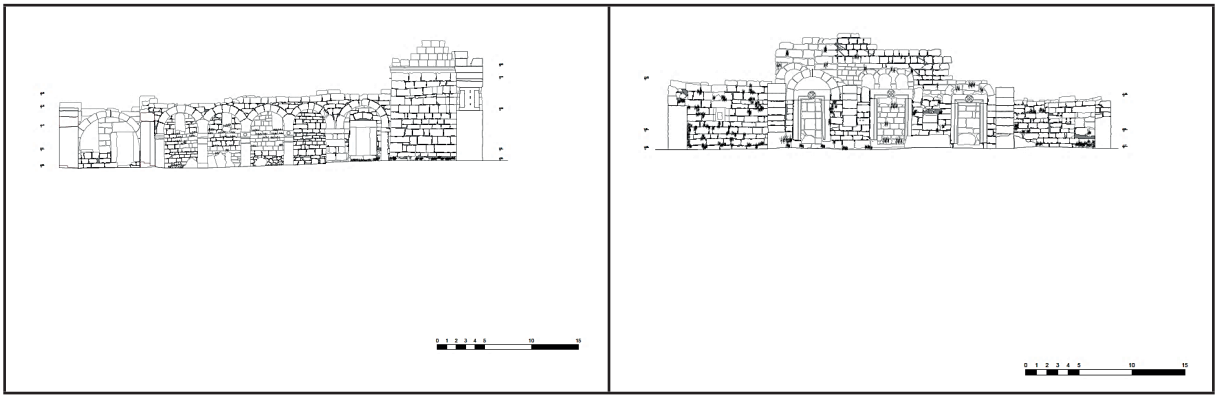
Yapıda günümüz itibari ile gerek iklim koşulları gerek ziyaretler sebebi ile tahribatların oluştuğu gözlemlenmiştir. Özellikle yapının içerisinde bulunan taş eserlerin insan müdahalesi ile parçalandığı gözlemlenmiştir. Yine yapıya ait taşıyıcılar da iklim şartlarından kaynaklı bozulmaların olduğu ve müdahalelerle yıkıldığı görülmektedir. Ayrıca yapı bölgedeki kaçak kazıcılar tarafından müdahaleye uğramış ve ileriki yıllarda oluşabilecek yıkımların başlıca nedenleri arasındadır.

32 NO'LU KİLİSE

Diğer bir önemli yapı 32 no'lu bazilikadır (Görsel 5-8). Bir kompleksin parçası şeklinde doğuya konumlandırılmıştır. 3 nefli bazilikal planlı yapının orta nefi yan neflerden daha geniş tutulmuştur. Batıda yer alan narteks 5 bölümlü olarak düzenlenmiştir. Kilise doğuda atnalı formlu bir apsisle son bulmaktadır. Bölgedeki diğer yapılardan farklı olarak ana yapının dört köşesine birer kare mekan yerleştirilmiştir. Kuzey ve güneyde yer alan yapılara yan neflerden giriş sağlanmaktadır. Güneyde yer alan mekân içerisinde yuvarlak formlu bir apsis yer almaktadır. Kuzeyde duvara bitişik diğer mekânın içeriden bir bağlantısı olmamakla birlikte, dışarıdan bağımsız girişi vardır. Neflerin üzerinde yer alan galeri katları tamamen yıkılmıştır. Yapı içerisinde çok sayıda taş esere rastlanılmış ve taş eserlerin çizimleri yapılarak kataloglanmıştır.

Görsel 5: 32 No'lu Kilise Planı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

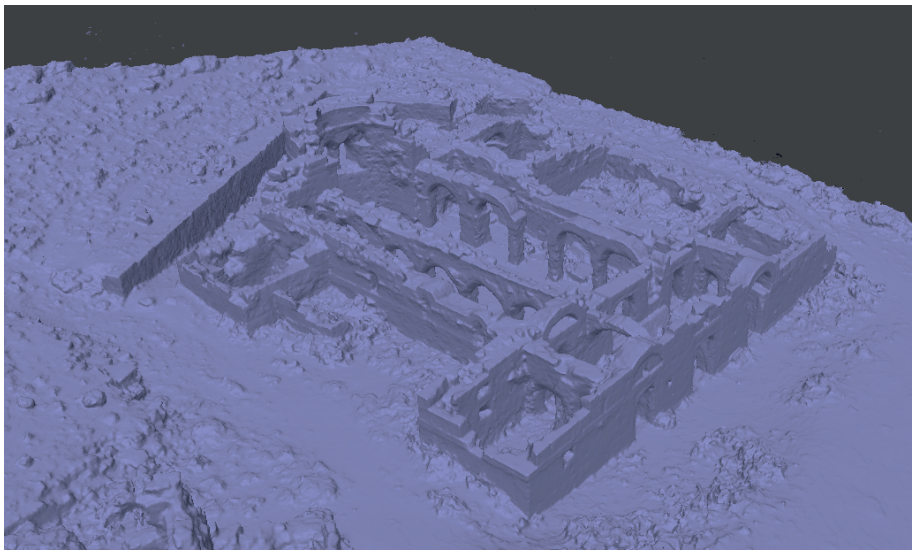

Görsel 6-7: 32 No'lu Kilise Kesitleri (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Görsel 8: *32 No'lu Kilisenin Hava Fotoğrafı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)*

Çalışmalar kapsamında kullanılan 3D modelleme uygulaması bu yapı da kullanılmıştır. 31 No'lu yapıda olduğu gibi drone fotoğraflarının hizalanması, nokta bulut sistemi, doku ve yüzlendirme çalışmaları ile yapının dijital bir ikizi oluşturulmuştur (Görsel 9).

Görsel 9: 32 No'lu Kilisenin 3D Modeli (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

33-36 NO'LU KİLİSE

Bölgede yer alan manastırlardan biri olan ve Basileos'a adanan manastır kompleksinin ana yapılarını oluşturan 33 No'lu kilise ve 36 No'lu şapel, Değle Ören Yeri'nin en dikkat çeken yapıları arasındadırlar. Manastır doğu-batı doğrultuda dikdörtgen bir alana kurgulanmıştır (Görsel 10-11). 33 No'lu kilise 3 nefli bazilikal planlı olup yapının orta nefi yan neflerden daha geniş tutulmuştur. Batıda yer alan narteks bölümü kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı ve 5 bölümlüdür. Tek Apsisli olan yapının kuzeyinde 36 No'lu şapele geçişi sağlayan bir atrium yer almaktadır. Bu atriumdan 36 No'lu şapele geçişi sağlayan anıtsal bir kapı görülmektedir. 2015 yılında Karaman Müzesi Müdürlüğü tarafından yapılan temizlik kazılarında ortaya çıkarılan 36 No'lu şapel ve şapelin bulun-

duğu ikinci atriumun ahşap bir revak düzenlemesi olduğu düşünülmekte olup bu revakın örtüsünü taşıyan ayakların tespiti yine 2015 yılında yapılan temizlik kazılarında ortaya çıkarılmıştır (Yıldız,2016: 247)[6]. Yapıda gerçekleştirilen drone çekimlerinden elde edilen fotoğraflar ile yapının 3D modeli de oluşturulmuştur (Görsel 12).

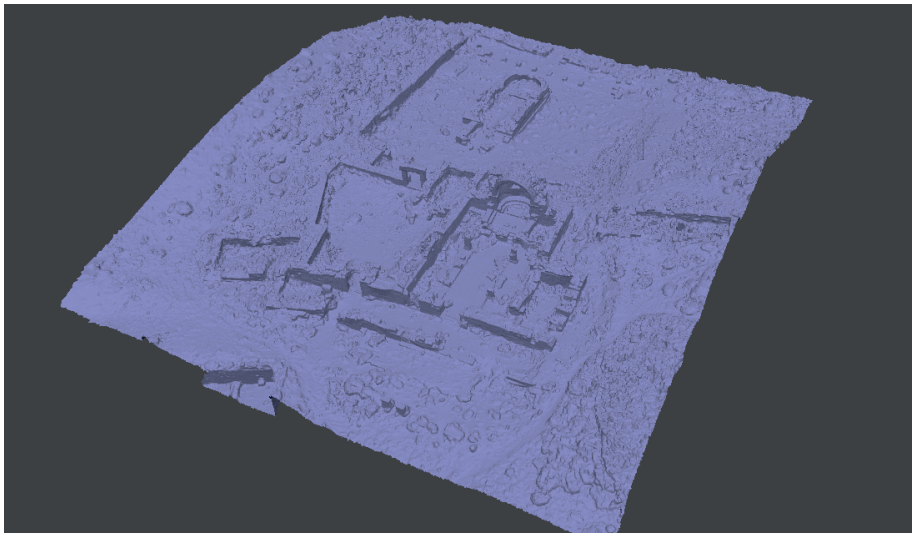

Görsel 10: 33-36 Nolu Kompleksin Planı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

[6] Abdulbari Yıldız, "Karaman, Binbirkilise'de Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmaları", 25. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu ve II. Uluslararası Müzecilik Çalıştayı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 2016, s. 247.

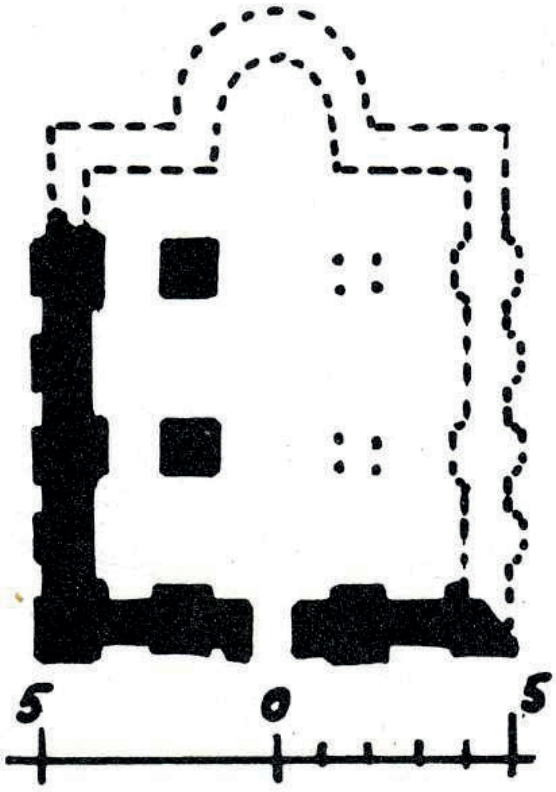
Görsel 11: 33-36 Nolu Kompleksin Hava Fotoğrafı (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Görsel 12: 33-36 No'lu Kompleksin 3D Modeli (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

35 NO'LU KİLİSE

Bölgenin en kuzeyinde yer alan doğu batı uzantılı yapı Kapalı Yunan Haçı planlıdır (Görsel 13). Yapının güney ve doğu duvarları yok olmuşken, kuzey duvara ait bazı unsurlar seçilebilmektedir (Görsel 14). Yapının en sağlam kısmı olan batı cepheden direk naosa giriş sağlanmaktadır (Görsel 15). Doğu uçta yer alan apsis temel seviyesinde izlenebilmektedir. Yapının üst örtüsü noas üzeri kubbe, kolların beşik tonozdur (Eyice, 1971: 61).

Görsel 13: 35 No'lu Kilise Planı (G. Bell & Ramsay'dan)

Görsel 14: 35 No'lu Kilise'nin Kuzey Cephesi (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Görsel 15: 35 No'lu Kilise Batı Cephesi (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

38 NO'LU ŞAPEL

Bölgenin güneydoğusunda 44 nolu manastır yapısının doğusunda yer alan yapı yüksek bir konumda bölgeye hakim olacak şekilde konumlandırılmıştır. Küçük bir yapı olduğu anlaşılan şapel kuzey-güney eksende dikdörtgen planlı ve tek nefli olup doğu kısımda içten atnalı, dıştan yuvarlak formlu bir apsisle sonlandığı görülmektedir. Yapının belli seviyeye kadar apsisi ayakta iken, beden duvarlarına ait taşlar moloz halinde etrafa dağılmış ve planı temel seviyesinde kısmen okunabilmektedir (Görsel 15-16). Yapının mimari kalıntılarından hareketle üzerinin tonoz örtülü olduğu düşünülmektedir.

Görsel 15-16: 38 No'lu Şapelin Apsisi (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Y1 ŞAPEL

Bölgede yapılan çalışmalar sırasında daha önce literatürde yer almayan bu yapı yeni tespit edilen yapılar arasında olup 38 no.lu şapelin güneydoğusunda yer almaktadır. Doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir yapıdır. Bölgeye hâkim konumda bir kaya kütlesinin yanında temel seviyesinde beden duvarları ve yarım daire apsisi görülebilen yapının batı cephesinde hafif yatık vaziyette kapı sövesi görülmektedir (Görsel 17-18).

Görsel 17-18: Y1 Şapel (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Y3 ŞAPEL

Yapı, 33-36 nolu kilisenin kuzeyinde yer almakta olup yeni tespit edilen yapılar arasındadır. Plan özellikleri açısından incelendiğinde yarım daire şeklinde bir apsise sahip olduğu anlaşılan yapının beden duvarları günümüze ulaşmamış olup yüzeyde belirgin bir şekilde izlenememektedir (Görsel 19-20). Mevcut kalıntılar yapının plan açısından yalnızca apsis bölümü üzerinden tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Yapının kurgusu açısından ise yanında yer alan ana kayadan da istifade edilerek inşa edildiği düşünülmektedir.

Görsel 19-20: Y3 Şapel (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Y5 ŞAPEL

Tespit edilen yeni yapılardan biri olan bu yapı, 35 no.lu kilisenin kuzeydoğusunda konumlanmaktadır. Yapılan yüzey incelemeleri ve mevcut mimari kalıntılar değerlendirildiğinde yapının tek nefli, dikdörtgen planlı bir şapel olduğu anlaşılmaktadır. Yapının temel seviyesinde korunmuş olan kuzey ve güney beden duvarları ile yarım daire formunda apsis duvarı net bir şekilde görülebilmektedir (Görsel 21-22). Yapıya ait duvar taşları dağınık şekilde yerinde izlenebilmektedir.

Görsel 21-22: Y5 Şapel (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Y4 İNZİVA HÜCRESİ

Y3 no.lu şapelin kuzeyinde yer alan inziva hücresinin, konumu ve mekânsal anlamda yakınlığı dikkate alındığında şapel ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Yapıya giriş, doğal kaya oluşumları arasında yer alan düzensiz bir kayalık aralığından sağlanmaktadır (Görsel 23). İç mekân büyük oranda taş ve molozlarla dolu olup, bu durum yapının özgün kullanımına ilişkin bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır (Görsel 24).

Görsel 23-24: Y4 İnziva Hücresi (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

Y5 İNZİVA HÜCRESİ

Yapı, Y5 no.lu şapelin apsisinin alt kısmında konumlanmaktadır. Doğal kaya kütlesine oyularak oluşturulan mekânın günümüze ulaşan iç bölümü yaklaşık 3 m. uzunluğundadır (Görsel 25-26). İç mekânın bazı kısımları belirgin şekilde daraldığı gözlenmekte olup mevcut yıkıntı ve dolgu nedeniyle mekânın devamlılığı net olarak tespit edilememiştir. Yapının bir geçit ya da bağlantı koridoru niteliği taşıma ihtimali göz önünde bulundurulmakta olup bu olasılığın sonraki araştırma sezonlarında doğrulanması amaçlanmaktadır.

Görsel 25-26: Y5 İnziva Hücresi (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

KUTSAL ALAN (GRAFFİTİLİ)

Bu alan Değle Öreni merkezinin kuzeyinde yer alan bir ana kaya kütlesidir. Yapılan incelemelerden hareketle bölgede gerçekleştirilen hac ziyaretlerinde bu ana kaya üzerine ziyaretçilerin farklı şekillerde haç ve şekilleri kazıdıkları düşünülmektedir (Görsel 27-28). Bu alanın zamanla kutsallaştırılmış olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Yapılan incelemelerden anlaşılmıştır ki alanın kutsallığı nedeniyle bölgedeki kaçak kazıcıların arayışları ve girişimleri nedeniyle ana kayada tahribatlar oluşmuştur.

Görsel 27-28: Kutsal Alan (2023 Yılı Yüzey Araştırması Arşivi)

3. Sonuç

2023 yılında yapılan "Karadağ Binbirkilise'nin Doğu Roma Dönemi Dini Mimarisi Yüzey Araştırması"nın 1. etabında 15 günlük sürenin sadece üç günü Değle Ören Yeri'ndeki çalışmalara ayrılmıştır. İlk etapta yayınlarda mevcut olan yapılar kayıt altına alınmaya çalışılmış olup, yeni tespit edilen eserlerde incelenmiştir. Ramsay ve Bell tarafından yapılan topografik numaralandırma sistemi devam ettirilmiş ve yeni bulunan yapılar Y1 Şapel, Y3 Şapel, Y5 Şapel, Y4 İnziva H*ücresi ve* Y5 İnziva Hücresi şeklinde isimlendirilmiştir. Koordinatları alınan yapılar haritalara işlenerek, sonraki etap çalışmalarında detaylı bir şekilde incelenmek üzere kayıt altına alınmıştır. Bölgenin geniş olması ve yapı topluluğunun çokluğu çalışmaların yavaş ilerlemesine neden olmaktadır.

31, 32 ve 33 No'lu Kiliseler, üç nefli bazilikal plan şemasıyla *bölgede hâkim* olan plan tipini temsil ederken, 35 No'lu Kilise kapalı Yunan haçı plan şemasına sahip olması nedeniyle farklı bir mimari anlayışı yansıtmaktadır. Ayrıca 36 ve 38 No'lu Şapeller, tek nefli plan şemalarıyla daha küçük ölçekli ibadet yapıları olarak dikkat çekse de 36 nolu şapelin nitelik açısından daha zengin bir mimariye sahip olduğu ve muhtemelen bir mezar şapeli olarak düzenlendiği düşünülmektedir. Korunma durumları açısında özellikle 31, 32 ve 33 No'lu Kiliseler büyük oranda ayakta olup plan özelliklerinin ve mimari zenginliğin okunması *açısından önem arz eden yapılar*ken, 35 ve 38 No'lu Yapılar daha yoğun tahribata uğramış olup 35 nolu yapının özellikle kuzey beden duvarı ile batı beden duvarı ve buna bağlı giriş açıklığının görülebildiği bir yapı iken 38 No'lu yapı kısmen temel seviyesinde planı anlaşılmakta olup apsisi net olarak izlenebilmektedir. *Özellikle 33 ve 36* No'lu yapıların aynı manastır kompleksinin parçaları olarak planlanmış olması, bölgedeki manastır yaşamın*ın* mekânsal organizasyonuna ilişkin önemli bir çıkarım sağlamaya sebep olmaktadır. Ayrıca da narteks, atrium, yan mekânlar ve apsis düzenlemeleri gibi mimari unsurlar, yapıların yalnızca ibadet amacıyla değil, aynı zamanda manastır yaşamının gerektirdiği çok işlevli kullanım anlayışı doğrultusunda *şekillendiğini göstermektedir.*

Yüzey araştırması kapsamında yeni tespit edilen Y1, Y3 ve Y5 nolu şapeller, Değle Ören Yeri'nin dini mimarisini zenginleştiren önemli bulgular arasında yer almaktadır. Bu yapılar genel manada küçük ölçekli, tek nefli ve yarım daire şeklindeki apsisleri ile ortak bir mimari anlayışı yansıtmaktadır. Korunma durumları açısında Y5 nolu şapel öne çıkarken Y1 nolu şapel temel seviyesinde duvar izleri ve kapı sövesiyle dikkat çekmektedir. Y4 ile Y5 nolu İnziva Hücreleri, konumları ve yakınlıkları nedeniyle şapeller ile ilişkili olarak planlandığı düşünülmekte olan yapılardır. Y4 nolu İnziva Hücresi, molozlar ve iri taşlar ile dolu olması nedeniyle plan ve işlev açısından çok az bir bilgi vermesine karşın Y5 nolu İnziva Hücresi mekânsal anlamda daha net bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu iki yapı da Değle Ören Yeri'nin münzevi yaşamına dair izleri yansıtmaktadır.

Graffitili Kutsal Alan ise Değle Ören Yeri'nin özellikle hac geleneğiyle ilişki olarak kutsal mekanlar arasında önem arz etmektedir. Dini anlamda bölgenin kutsallığının sürekliliğini gözler önüne sermektedir. Yapılardaki tüm doğal yıkım ve tahribatlara rağmen, Değle Ören Yeri'nin dini mimarisi ve plan çeşitliliğinin ortaya konulması açısından önemli veriler sunmaktadır.

Kaynakça

Ahunbay, M., ve Saner, T. (1998,1999,2000). "Binbirkilise ve Ayatekla'da (Meryemlik) 1998 Araştırmaları," *Araştırma Sonuçları Toplantısı.* 15/1, s.59-70., 17/ 1,s. 39– 48., 18/2, s. 273-278.

Bell, G. L. (1906-1907). "Notes on a journey tlırough Cilicia and Lyaconia, "Revue Arcbeologique"", VIII, s.225-252 and 390-401 ve IX, s. 18-19.

Davis, E. J. (1879). "Life in Asiatic Turkey: A Journal of Travel in Cilicia (Pedias and Trachoea), *Isauria, and Parts of Lycaonia and Cappadocia*, (London: Elibron Classics.

Eyice, S. (1971). *Karadağ (Binbirkilise) ve Karaman Çevresinde Arkeolojik İncelemeler*, İstanbul. İstanbul Üniversitesi yayınları.,

Hamilton, W. J. (1842). "Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia, Some Account of Their Antiquites and Geology", *Secretary to The Geological Society*, Volume: 2, London: John Murray Albemarle Sreet.

Holzmann, C. (1904). *Binbirkilise, Archaeologische Skizzenaus Anatolien, Ein Beitragzur Kunstgeschichte des christlichen Kirchenbaues*,Hamburg.

Huber, G. (2016). "The Thousand and One Churches" *Revisited, Gephyra*, S. 13, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antalya, s.165-210.

Karaça, K. (2024). *Bizans mimarisinde ve Hristiyanlık inancında önemli bir merkez Değle ören yeri*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kayseri.

Kramers, J. H. (1993). "Karaman", *İA,* C.VI, İstanbul, TDV yayınları,s. 309-310.

Kurt, M. (2011). "Tarihi ve Arkeolojik Açıdan Karaman-Karadağ"a Genel Bir Bakış"", *Türk Tarih Kurumu Höyük*, Sayı 5, 2012, s.45-68.

Kurt, M. (2019). "Karaman-Binbir Kilise Mezarları", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 13 (21), , s.125-131

Laborde, L. D. (1837). "Voyege en Orient I. Asiamineure", Paris: Lev. LXVIII-LXIX) s.20-121.

Ousterhout, R. (2013). "Binbirkilise Revisited: the 1887 Photographs of John Henry Haynes," *Deltion tes Christianikes Archaiologikes Etaireias*, s.395-404.

Ramsay, W. M. ve Bell, G. L. (1909). *The Thousand and One Cuhurhes*, Hodder and Stoughton, London.

Ramsay, W. M. (1883). "Unedited inscriptions of Asia Minör: IV Lyconia", *Bulletin de Cor.* Hel.,VII, (London: Manchester Unıversıty Press, s.258-297.

Strzygowski, J. (1903*). "Kleinasien, ein Neuland der Kunstgeschichte", Kırchenaufnahmen Von J. W. Crowfoot and J. I. Smirnov*, Leipzig.

Texier, C. (2002)., "*Küçük Asya, Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi*", (Çev: Ali Suad), (Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.

Yıldız, A. (2016). "Karaman, Binbirkilise'de Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmaları", *25. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu ve II. Uluslararası Müzecilik Çalıştayı*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 247.